

В честь столітніх роковин уродин Тараса Шевченка.

Ч. 8. Рік I. Серпень (August) 1914 Vol. I. No. 8.

Entered as second-class matter February 6, 1914, at the post office at Jersey City, New Jersey, under the Act of August 24, 1912.

ENLIGHTENMENT

Published monthly by

THE BOARD OF EDUCATION OF
THE LITTLE RUSSIAN NATIONAL
UNION OF AMERICA

at 83 GRAND ST., JERSEY CITY, N. J.

Terms of Subscription:

U. S. A. **\$1.00** a year
To other countries **\$1.50** a year
Single copy..... **15 c.**

БОГДАН ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ В ГАЛИЧИНІ.

Написав Іван Крип'якевич.

Ми, Українці американської землі, хоч відірвані від старого краю, все тужимо за ним і все линемо гадками до країни, де лягли кости наших батьків і прадідів. Хоч ділить нас велике море і чужі держави, все ми відчуваємо в собі живу зв'язь з нашими заморськими братами, все цікавимося подіями в нашій вітчизні, все раді би знати, чим тіняться і чим смутяться наші далекі земляки. І цікавимося не лише теперішніми справами нашої України, але і її давньою історією, славними ділами наших прадідів, давними радостями і муками, які пережив наш нарід.

А найбільше ми любимо слухати про козацькі часи, коли наш нарід скинув з себе польську неволю і сміливо почав боротися за свободу рідної землі. Найгарніші сновини приносять Українцями часи, коли Богдан Хмельницький, най-

славнийший козацький гетьман, підняв повстанє проти Польщі і задумав визволити з довгого ярма цілий наш нарід. Сі часи тим більше дорогі для

Богдан Хмельницький.

нас, що тоді вперше прийшли козаки до Галичини і зворушили нарід до боротьби за наші права, — від сеї пори наш нарід почав змагати до гарнійшої будучности. Рік, в котрім се стало ся,

1648 рік, коли Богдан Хмельницький підняв повстання проти Поляків і перший раз прийшов до Галичини, се рік, про який не вільно забути Українцями. В 1648 році Галичина збудила ся до нового життя.

Не було добра між панним народом у Галичині за польського пановання. Селяни були в великій нужді і неволі, не вільно було хлопови виходити з свого села, не вільно купувати ніде землі, не вільно женити ся чи йти заміж по своїй волі, не вільно посилати сина до школи, не вільно записати своє майко дітям. Селянин мусів працювати цілими днями на панськім лані під канчуком оконома, — а за те не мав навіть що зїсти, мешкав у пущденній хатині, жив без просвіти, в голоді і холоді. Ще й пани знущали ся над людьми за щонебудь били-катували, збиткували ся над селянськими жінками, зводили на лиху дорогу бідні дівчата. По містах були панні люди більше просвічені і мали більшу волю. Але й вони терпіли великі утиски; не дозволяли їм ставити домів в середині міста, не допускали до різних ремесл, не давали торгувати всім товарами. В більших містах (як нпр. у Львові) не вільно було нашо-му міщанинови бути радним або посадником; руські міщани платили більші податки, як иньші, ще й мусїли на кождім кроці оплачувати ся польським урядникам; українські школи і братства терпіли переслідування; щирих Українців часто карали невинно, а навіть діти-школярі не могли перейти спокійно улицю, бо на них нападали за се тільки, що вони були Українцями! Не вільно було будувати мурованих церков, не вільно вести

руських похоронів і процесій через місто, часом забороняли навіть дзвонити в дзвони; панна віра була в такій погорді, що церкви Польки називали згідно біжницями.

Тому цілий український нарід був дуже недоволений з польського панованя. І селяни і міщани, і бідні і багаті чекали лиш хвилі, коли буде можна скинути з себе чуже ярмо, стати назад панам на своїй землі.

Тому всі дуже заворушилися, коли весною 1648 р. зачули, що козаки роблять повстанє проти польських панів. Всі знали, що козаки се наші люди, що здавна втікали перед панщиною далеко над Дніпро, у вільне Запороже і там заложили демократичну українську державу. Запорожці вже від пятидесяти років робили повстанє, але Польки все їх подужували і примушували до послуху Польщі. Тож всі думали, що й тепер війна піде нещасливо для козаків і всі жалували хоробрих українських лицарів.

Але вже в маю 1648 р. прийшли несподівано веселі вісти. Якби блискавкою розійшла ся по галицьких селах і містах новина, що гетьман Богдан Хмельницький побив польське військо на **Жовтих Водах**; старший над тим війском Степан Потоцький був ранений і зараз таки умер, а його жовніри або погинули або пішли в козацьку неволю. В тиждень потім прийшли ще веселіші вісти: була знов битва під **Корсунем** і козаки знов розбили польське військо; два польські гетьмани і вся військова старшина і багато шляхти пішло в козацьку неволю! Радість підняла ся між нашим народом: „виснався Хміль із міха, паробив Ляхам лиха”, співали про Хмельницького.

Аж тут не лиш звістки приходили, але стали показувати ся й ті, що були при козацьких битвах. От жене візком якийсь панок, цілий блідий і трясеть ся зі страху; де стане, там оповідає про велику силу козаків, про се, як вони бють панів і як їх треба бояти ся; і чим скорше поганяє коняку, щобн його часом не здігнали козаки. Нарід ніби жалує пана, а потихоньки тішнить ся, що панам біда. Стали приходити й висланники від козаків. До монастирів, до попівських домів заходять якісь черці та черниці здалека; по ярмарках та по сільських корнімах видно повно чужих дідів з довгими бородами. Зайде такий дід до селянської хати, угостять його гарно, то він стане оповідати, які то кривди тернить наш нарід від Поляків і що вже пора скинути з себе пансько-польське ярмо, пора стати панами у своїй хаті. А далі виймає зза пояса письмо з великою печатю і се письмо від самого гетьмана Хмельницького. Гетьман зазиває весь український нарід, щоби всі підняли ся на польських панів і злучили ся з козаками. Як проженуть Поляків із України, тоді не буде вже нікому ніяких кривд; селяни матимуть волю від панів, міщан ніхто не буде утискати, прадідної віри не буде ніхто переслідувати.

Нарід приймав з горячим одушевленням зазив гетьмана. Селяни вже лише й говорять про се, якби позбути ся панів. Сходять ся по хатах і радять; згадають свій ніт, свою тяжку працю на панськім лані, відказують на Поляків. Дехто горячіший вже й зачав рахувати ся з своїми гнобителями; тут побили якогось лютого оконома, там спалили стиргу, де инше знов не хотіли йти на роботу, хоч наближали ся жнива, — дарма пан

грозив строгими карами. Селяни ще й гордо відповідали панам, говорили, що недовго вже Польщі панувати. По селах ішов шум як перед бурею.

По містах наші міщани також радісно прийняли вісти про побіди козаків. Але щиро не могли про се говорити. По містах було багато Поляків, стояло на сторожі польське військо; старости мали позір на Українців. Треба було поступати обережно, шльозувати ся перед чужими; і то не лише перед чужими, але й перед своїми, бо багато українських міщан спольщило ся і стало ще гіршими ворогами для своїх, як Поляки. Наші міщани робили тайком сходини то по церквах, то десь далеко на передмістях. Роздумували над тим, що робити. Всім подобав ся зазив гетьмана Богдана і всі радо готовили ся давати поміч козакам. Міщани були просвічені і письменні і зараз же стали писати листи до козаків; оновідали, які то їм дість ся кривди і просили гетьмана, щобн приходив до Галичини визволяти свій парід із лянцької неволі. Щобн пригтовити ся на час війни, купували рушніці, по пивницях топили олово на кулі і ковали шаблі.

Всі чекали нетерпеливо, що далі буде. Так перейшли жнива. Але в осени, з кінцем вересня, рознесли ся вісти про нову побіду козаків — під **Пилявцями**. Се була побіда ще більша як на **Жовтих Водах** або під **Корсунем**. Тут було зібране ціле польське військо і ще багато панів-шляхти, що хотіла бити ся з козаками; але як приблизило ся козацьке військо, то на польських панів нанав такий страх, що в'почи стали втікати в Польщу. Ніхто не хтів слухати приказів

старшини, кождий дбав лиш о се, якби знайти ся найдалше від страшних козаків. На місці лишив ся їх табор повний всякого багатства і розкоші; килими, дорогоцінні футра й убраня, золоті й срібні миски, тарелі, дзбанки й чарки, шаблі оправлені сріблом і дорогим камінем, стрільби, сідла, всякі присмаки варені й печені, меду вина, паливки, — все те забрали козаки. Козацьке військо мало здобичу як ніколи. Сьміяли ся Запорожці: „Добре, добре панн вибрались на весіле і бенкет на славу задали; тільки кошту багато положили, сто тисяч скарбу проціндили!”... Недовго потім в Галичині зявили ся цілі громади втікачів панів, що мов безумні гнали кудись на захід. Рівночасно рознесла ся чутка, що Богдан Хмельницький з славним війском запорожським іде до Галичини.

Чутки були правдиві. До Галичини ввійшло козацьке військо. Весь нарід ішов на дороги дивити ся на козаків.

Попереду перед війском їхали музикн: довбуші, тубачі, сурмачі; грають на всіляких інструментах, аж луна йде. Далі їдуть козаки на конях, у високих шапках, у красних жупанах зі стрільцями та списами. Декотрі з бунчуками в руках: се старші: отамани, сотники, полковники. Дехто всіх побачити й самого гетьмана Хмельницького: їхав на великім коні, в руці мав гетьманську булаву, сідж аж сяяла від золота і дорогого каміня; побч нього були осаули, судії, обозний і писар. За нимогою гукочуть гармати; далі їдуть вози з порохом, кұлями і харчами. Над війском мають у воздусі різнобарвні прапори; кождий козацький

полк має свій прапор. Все військо прибране гарно, не даром взяло велику здобичу на панах; всі сьміливі, веселі, всі сьміють ся, шуткують, хоч є між ними і молоденькі хлопці і старі козарлюги.

Нарід дивив ся мов остовпільний. Дотепер все було панське, польське, чуже, все гордувало нашим селянством, а от тепер якби з казки прийшло наше військо, наші українські лицарі, що не соромлять ся хлопа, для всіх привітні, всім несуть щастє і волю. Дивуєть ся парід.

Але не час було дивувати ся; козаки йшли не на весіле а на війну. Показують ся знов піхотинці; се не козаки з над Дніпра, лиш селяни з ріжних околиць України. Знати, що не в розкоші жили, бо не всі навіть в чоботях, не всі в цілих свитках; хто що мав у хаті, несе з собою: сей рушницю, той сокиру, иньший доброго бука. І всі вони веселі, радісно гукають: нема пана, нема пана, будемо панувати!

Хто лиш дивить ся на військо, тому приходить охота й собі воювати панів. Біжить нарід до свого села брати яке небудь оружє. Тут знов новина: нема пана, злякав ся і втік у Польщу. Нарід кидаєть ся на польський двір, розбиває двері, бє вікна, виносить столи крісла, скрині, зеркала, образи килими; все ломить, розбиває, нищить. З пивниць добувають мєди, пива, з комори харчі, ріжуть панські воли, барани, кабани, — роблять собі бєшкет за всі часи. Вкінці підкладають огонь під панський двір; нехай полумя знищить все, щоби не лишило ся й слїду, де жив пан. З радости, що буде воля, люди не знають, що роблять — лютують безтямно.

Таке робить ся по всіх селах. Але по кількох днях приходить пазад тверезість. З села прогнали пана, — се правда; але пан ще може вернути ся. Може поїхав до міста за війском і завтра приїде карати підданих? Не можна линати ся в селі без оборони; треба якось забезпечити ся, треба завести своє війско. Як зробити таке війско, на се у всіх одна думка: так як у козаків. Лучать ся селяни в десятки з отаманами на чолі, з десяток роблять ся сотні, що мають над собою сотників. Сотникам і десятниками стають не панські підлизні і не ті, що мучили народ разом з панамн, лини ті, котрим нарід найбільше вірить, ті що сміливо борсти муть ся за волю. Кожда сотня має також хорунжого, що перед хлонським війском носить хоругво; декотрі села мають і свою музику, свої труби й тарабани. Нарід розділив між себе стрільби, що були в селі і всяке оруже, що знайшло ся в дворі; як де були гармати, то й вони належали тенер до сільського війска.

Як вже люди зробили порядок у себе тоді ідуть сотнями до інших сіл, помагати проти панів. Бо декотрі пани позамикали ся зі службою в дворах, не хочуть піддати ся народови. Аж з великим трудом і більшою силою людей можна їх добути. Над паном, що дістав ся в руки селянам, робили суд. Лихого пана без милосердя забивали, в'друбували йому голову або живцем тонили в ріці; як пан був лішний і дехто з селян обставав за ним, то громада пускала його вільно і тільки забороняла вертати ся до села.

Народне повстанє ширило ся по цілій Галичині. Всюди грабовано і палено панські двори, убивано шляхту, заводжено селянське військо.

Найліпше zorganizувало ся Покуте, околиця Коломийщини. Тут був проводирем повстаня Семен Височан, чоловік багатий і сьміливий. Його батько здобув майно в походах на Татар, — відбирав їм здобичу, яку щорічно забирали по галицьких містах і селах. Щастє помагало й Семенови і він зібрав багато золота, срібла і дорогих убранных, нераз віз цілі вози всяких скарбів. Тоді було ще багато пустих ґрунтів, тож Височан став приводити на них людей і закладати вільні села без панів. Так заложив Свободу Височанську. Старости дуже переслідували його за се, але він мав силу і не бояв ся їх. В горах між лісами поставив собі двір і сидів у нїм якби який князь. Звідти воював зі шляхтою, забирав їй ґрунти, руйнував двори. Здобув собі велике значіне і повагу, ніхто не сьмів йому противити ся; навіть гірські опришки слухали його.

Як прийшли козаки до Галичини, Височан обняв провід над селянським повстанем на Покутю. Головний табор заложив у містечку Отинії. Тут сходили ся до нього селянські ватаги з усіх сторін; його військо зросло у величезну силу **п'ятнадцять тисяч** люда. Мав свої гармати хоругви і музику, своїх полковників, сотників, отаманів, і хорунжих. Головними старшинами побіч Височана були руський шляхтич Лесь Жураківський, десятинський син Андрій і понович Яремко з Товмача. Військо розходило ся по селах, палило двори й убивало шляхту. Головним ділом Височана

було здобуте замку в Ппівю. Тут зібрало ся багато панів, що не змогли втечи даліше в Польщу і борошили ся завзято. Височан окружив замок з усіх сторін селянським військом, добув його і винищив панів. Замок зруйновано і він до пині лежить у звалищах.

Коли так бунт ширив ся по селах не дармували й міста. Хоч пані міщани давно вже приготавлили ся до боротьби, то повстанє іншло їм тяжко. Міста були тоді обведені мурами й ровами, а замків стерегло польське військо. Поляків було більше як Русинів і нашим людям було тяжко зробити повстанє, ошанувати місто і вигнати Поляків. В багато містах зараз з початку придушено повстанє, в інших не прийшло до ніякої боротьби. Все таки в деяких містах взяли верх наші люди, поубивали або вигнали польських урядників і зананували в місті. Початок міським рухам дала Тересовля. Коли наші міщани довідали ся, що наближаєть ся військо Хмельницького, поділили ся козацьким звичаєм на сотні, вибгали собі нову старшину і стали робити порядок у місті. Міщан Поляків, з котрими здавна жили в незгоді, вигнали з міста, самі напали на королівський замок, здобули його і пограбили. Потім зруйнували також латинський костел і дім польського ксьондза. Докінчивши роботу в місті, пішло міщанське військо на села, помагати селянам у їх боротьбі. Таке діяло ся і в інших містах.

Тимчасом гетьман Богдан Хмельницький ішов чим раз глибше в Галичину. По дорозі заняв Збарж, Броди, Тернопіль і інші міста та місточка. Дня 8 жовтня 1648 р. був вже під Львовом.

Руські міщани зі Львова давно вже призивали козаків до себе; навіть львівський єпископ мав писати до Хмельницького. Тепер заходили до них тайком козацькі висланники. Міщани збирали ся часто на сходини в теперішній волоській церкві і радили, що мають робити. Одні з них, Юрій Коваль, заложив у своїм домі кузню та робив всяке оружє і виливав кулі для наших міщан. Але задумане повстанє не удало ся. Стало ся так, як у інших містах, де було більше Поляків як Русинів. Міський уряд довідав ся про наміри нашого міщанства, арентував проводирів і всіх наших віддав під нагляд Поляків. Наші міщани залякали ся і не сміли вже робити повстаня. Хмельницький даром чекав від них помочи. З козаками злучили ся тільки львівські передміщани і помагали їм вірно в війні. Але й Богдан Хмельницький мав тоді інші пляни, хотів іти далше в Польщу і не вів облоги Львова; тільки селянські відділи кидали ся кілька разів на місто і здобули твердиню Високий Замок. Гетьман прийняв від Львова грошовий окун і відступив від облоги; ходив ще під инший город Замостє, а потім вернув ся назад на Україну.

Коли не стало в Галичині козаків з гетьманом Богданом, скінчили ся ті щасливі хвилини, які переживали наші наріди за час його побуту в Галичині. З Польщі почали вертати ся наші шляхта; зрау несміливо по одному, потім чимраз більше. Пішло й королівське військо. По селах настала розпука, плач й риданя. Перше всі думали, що на віки минуло ся шляхетське панованє, що будемо самі собі панами, — а тепер Поляки

вертали ся назад! Нарід боронив ся, що мав сили. На Покутю, де верховодив Семен Височан, селяни обставили Дністер сторожею, повітязали з води почому і видали наказ убивати кожного Поляка, якій лини покажеть ся. Але польське військо було немале, перейшло через Дністер. Селяни заступили дорогу своїми відділами, — зведено крєсаву битву. Поляки подужали наших; багато селян погинуло на місці, багато було ранених. Сам Височан пішов до козацького війська, а гетьман зробив його полковником.

Польща знов зананувала в Галичині. Жорстоко карали тепер пани хлонів. Польське військо пішло по селах, палило хати, забиало збіже й худобу людям. Хто боронив ся, того мучили й убивали; одних вішали, дрзугих топили, інших вбивали на палі; не щадили навіть дітей. Всіх селян примушено робити панщину, ще й наложено на них тяжкі податки. З міщанами зробили в містах порядок польські урядники. Нінащо пішла вся боротьба; воля не вернула ся...

Богдан Хмельницький заходив до Галичини ще двічі, але прихід його не мав для народа такого значіння як перше. В 1649 р. гетьман обложив польське військо під Збаражем, а потім під Зборовом мало не взяв у неволю самого короля, — але на жаль Татари, які помагали козакам, в останній хвилі зрадили наших і Хмельницький мусів зробити мир з Поляками. В 1655 р. Богдан Хмельницький був знов в Галичині, але тоді знов були з ним Москалі, бо гетьман війшов у союз з Москвою. Українці дивили ся неохотно на таку спілку, бо Москалі для нас чужі люди і грубо

поводили ся з народом. Хмельницький побив Поляків під Городком і почав облогу Львова. Страх пішов по Польщі. До гетьмана прийшли послы від польського короля просити милосердя. Королева прислала жінці Хмельницького дорогоцінне намисто і в листі молила її, щоб вставила ся перед гетьманом за Поляками. Так змінять ся людська доля: найясніша королева мусіла просити козацьку жінку!... І королівські послы також низько кланяли ся Хмельницькому. Тоді він просив їх сідати і сказав таку байку:

„В давні часи, говорять, жив у нас один багатий селянин; всі сусіди завидували йому. У того селянина був домашній вуж, котрий нікого не кусав: господарі ставили йому все молоко до ями і він часто ходив між людьми по хаті. Одного разу дали дитині молока; прийшов і вуж і став пити молоко з миски: хлопець ударив його по голові, а вуж вкусив хлопця. На жалісний крик дитини прибіг батько і довідавши ся, що вуж вкусив сина, кинув ся бити гадюку; вуж зміг вложити голову до ями, але хвоста не міг сховати; господар відрубав йому хвіст. Хлопець умер від укушення, а вуж остав без хвоста і від того часу бояв ся виходити з ями.

„Скоро потім багатство цього чоловіка змінилось ся, дальше він прийшов до великої нужди. Хстів довідати ся про причину цього. Пішов до знахорів і сказав їм: „Скажіть, прошу вас, що се значить, що в давнійші роки я менше робив, а всього було у мене багато: у нікого не було таких гарних волів, як у мене, у нікого не мали вівці такої красної вовни, ніде кобили не мали

таких гарних лощат, ніде поля не родили стільки збіжа, в ніякій пасіці не було стільки пчіл; мої стада були здорові. Я сам не знав ніякої журби і до моєї хати заходили гості; у ніякого сусіди не було такої численної родини; старець не відходив з моєї хати з пустими руками; в нічім не було

Памятник Богдана Хмельницького в Києві.

недостатку, всякого добра було у мене багато. А от за кілька років розійшлося все, що я зібрав за ціле життя і нема між сусідами біднішого від мене; і хоч роблю і працюю, нічого не йде мені в користь, лиш з кожним днем гірше і гірше. Скажіть, як знаєте, звідки моя біда і що тут робити?”

„Йому відповіли: „Поки ти давнійшими роками добре обходив ся з своїм вужем, він приймав на себе всі нещастя, що тобі грозили, а тебе робив вільним від них; а тепер як прийшло до ворогованя між вами, всі біди пішли на тебе. Як хочеш давнійшого щастя, погоди ся з вужем”.

„Тоді жінка того чоловіка дала вужеви молока, вуж наїв ся і знов сховав ся у яму. Господар чекав кілька днів і потім став намовляти вужа, щоби завязав з ним давню дружбу. Тоді вуж відповів йому: „Дарма бажаєш, щоби була між нами така любов, як давнійше, бо як я подивлю ся на мій хвіст, який я стратив ізза твого сина, зараз вертаєть ся мені гнів; а як ти згадаєш, що стратив сина, зараз завитає в тобі батьківське невдоволенє, так що ти готов розбити мені голову. Тому досить буде любови між нами як ти будеш жити у своїм домі, як тобі подобаєть ся, а я у своїй ямі і будемо собі приятелями — з далека”.

„Таке саме стало ся”, говорив дальше Богдан Хмельницький, „між Поляками й Українцями. Були часи, коли ми в великій польській державі жили у спільнім щастю, тішили ся спільними нашим успіхами. Козаки не допускали до королівства небезпеки і самі приїмали на себе удари ворогів; мешканці Польщі давали козакам свободу і не гнівали ся на се, коли ми піли те молоко, що знаходили по кутах, де не дійшли ще Поляки. Тоді польське королівство процвітало і блистіло щастєм в очах всіх народів, всі народи йому завидували; ніхто не нападав на Польщу, а куди йшли польські війська разом з козаками, всюди перемагали, всюди співали побідні пісні.

Але потім Поляки стали нарушувати свободу Українців і зачали бити їх по голові, а Українці, як їх заболіло, стали кусати: і так вигинуло багато Українців і пропало багато Поляків. Від того часу, як прийдуть обом народам на память бідн, які зробили одні другим, відразу повстає гнів, і хоч зачнуть мирити ся, з якої небудь причини приходить до війни. Навіть наймудріший чоловік не зумів би довести до сього, щоби між нами настав твердий і тривкий мир, — як тільки так: нехай Поляки звернуть пам все, що належало до руських князів, нехай звернуть козакам цілу Україну, аж до Володиміра, Львова, Перемишля і Ярослава. Тоді ми будемо собі сидіти у своїй Україні, як той вул в ямі. Але я знаю, поки лишиться ся в Польщі хоч би тільки сто панів, вони не згодяться на се; а козаки поки будуть мати оружж, поти не вступлять ся від свого”.

Поляки не послухали козацького гетьмана. А Хмельницький не мав такої сили, щоби накинати Польщі свою волю, — козацьке військо знов пішло з Галичини. А наш нарід в Галичині лишив ся даліше в польській неволі і пани далі „били по голові” і бють нас до нині...

Чому се так не удавали ся нашим прадідам війни з Польщею? Ріжні були причини.

Перша — не було **просьвіти** між нашим народом. Між селянами дуже-дуже рідко; вже то польські пани подбали о се, щоби хлоп був темний і непросьвічений, бо тоді був покірнійший, лекше йшов панови під руку. Міщани були більше просьвічені і щиро заходили ся коло науки, за-

кладали школи. Але вони на жаль писали якоюсь дивовижною мовою, її то нашою, її московською ні церковною; таку мову ледви сотні розумів і на такій мові не могла розвивати ся просвіта. Українці не читали книжок, не знали, що діється на світі, то й не знали, як собі дати раду з Поляками. Селяни й міщани відважно пішли до боротьби, прогнали панів з Галичини, але далше не знали, що робити. Здобули панованє, але панувати не вміли. Знали валити старий польський будинок, але будувати свого, українського не вміли.

Друга причина — не було у нас **організації**.

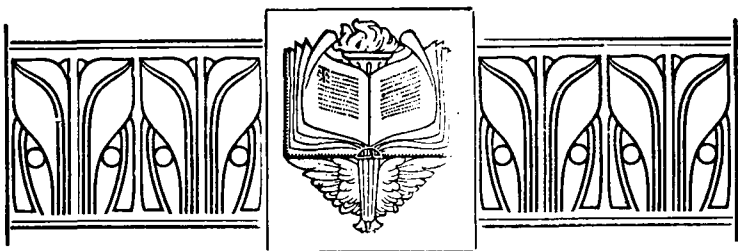
Як почало ся українське повстанє, настав страшний нелад в Галичині. Кожде місто, кожда громада, кождий повіт робив все на свою руку, не дбав, що роблять інші. Поляки вернули ся з великою силою й по одному побити пані села. Якби всі повіти були зорганізовані хоч так, як зорганізував Семен Височан Покуте, ми були би не дали ся. Тоді також намножило ся по селах багато злодіїв, розбійників, що пібито воювали панів а по правді грабили що лиш дало ся. Не було кому удержати лад і порядок. Ніхто не подбав о се, щоби завести справедливі суди, забезпечити всім майно і житє. Тому Поляки могли голосити, що пані повстанці се злодії і розбійники; тому і сам парід знеохотив ся до боротьби... Якби був настав лад, люди могли би віддавати ся спокійно чи хліборобству чи ремеслам чи торговлі, — тоді українське панованє подобало би ся всім, всі тримали би ся його сильно і тоді ніхто не подумав би Українців.

Третя причина — не було єдності з рештою України і віри у свої сили. Не всюди лучилися наші люди з військом гетьмана Хмельницького. Деякі селяни не могли приступити до козаків, бо боялися панів. Але інші і могли злучитися з повстанцями а не хотіли, — воліли панську ласку і тверду панщину. Не вірили вони, що можна чогось доборотися і своїм зневірем всіх знеохочувати.

Минуло вже 250 років від часу коли Богдан Хмельницький заходив до Галичини, — а єї події дотепер для нас цікаві і важні. Повинні ми вчитися з них, як нам тепер і на будучність жити. Повинні ми наслідувати великі наміри прадідів наших, повинні вчитися від них одушевлення і завзятости. Але повинні уникати тих хиб і помилок, які їх загубили...

Просвіта і організація, єдність і віра у власні сили отворять нову будучність для нашої України!

ПИСЬМО.

У різних народів оповідають різні байки про новстанє письма.

Після хінських вірувань винайшов письмо Фогі, що перший став ширити освіту в Хінах. В Індіях кажуть, що вдумав письмо бог Фан, т. є Браhma. Мексиканці признають винахід письма бо-гови Кетсалькоатлеви, який був також онікуном рільників і руди (гірництва). Вавилонські перекази подають, що письмо винайшов Оанн, півчоловік а пів-риба; в день перебував він на суші, і учив людий всяких наук і штук, а нічю жив у воді. Е-гиптяни уважають за винахідника письма Тгавта, а рівночасно кажуть, що він винайшов мову і всі науки, учив прилічності і товариськості в зносинах з людьми, розповідав про розміщенє звiзд на небі та учив музики. Рунове письмо для народів північної Європи мав винайти великий бог Одін.

Як бачимо отже всі перекази годять ся в тім, що письмо вдумали боги або якісь незвичайні люди, які в різних напрямх ширили освіту між народом. А містить ся в тих переказах та одна правда.

що з'явилось письмо тоді, коли явила ся й освіта, а зі зростом тої розвиває ся і воно.

Історія учить нас також, що з упадком освіти упадало й знанє письма, часом дуже навіть поширене. Подібно стало ся в Мезопотамії, де край зовсім опустів, а народ збіднів. Пинійні бідні, обідрані пастухи того краю не мають поняття про значінє тих численних знаків, що вирила чиясь рука по стінах святищ та високих стовпах, що сторчать в пустині серед безмежних румовищ. А пізнійше з тяжким трудом відкрили учені дослідники значінє тих знаків та зрозуміли то письмо (клинове), колись дуже поширене в тих краях. Не інакше було й деінде.

Не всі одначе письма витворили ся в однаковий спосіб: одні з черток, або карбів, інші з гузів, а ще інші — з образів. Не раз витинає господар, що стоїть при молотбі, ножиком по вимолоченій копії карб на боці своєї гранчастої палиці. В той спосіб числить він свої вимолочені кони. Не раз рубачі, що хочуть запам'ятати собі в лісових нетрях найліпшу дорогу або стежку, натинають сокирою інші дерев, що ростуть здовж того шляху. Що каже нам се? Саме те, що людська пам'ять є слаба і що треба їм конечно якоїсь помочи; радять отже собі люди в тих випадках, як лини можуть і уміють.

Так, як той господар або ті рубачі, радили собі люди вже багато-багато тисячів літ передне, коли треба було їм запам'ятати якусь скількість або місце, або мати добрий знак дороги, або остерогу перед якоюсь небезпекою і т. п.

З того отже бачимо, що навіть звичайнісінькі знаки служать чоловікови не лиш на се, щоби щось згадати, але також до взаємного порозуміва-

ня. З тої то причини люди вже з давніх часів поліщували ті знаки та збільшували їх число. Праця в тім напрямі наводила їх на щораз інші та ліпші здобутки. Так витворювали ся різні письма.

Руна або **рунове письмо** витворило ся з найбільш звичайних знаків. Уживали его народи північної Європи, т. є Германи і Слов'яни. З початку були то лише карби або чертки прями й скієні, чертки получені під якимсь кутом і т. п. На самперед мусів бути лиш один знак, потім два, три чотири і що раз більше.

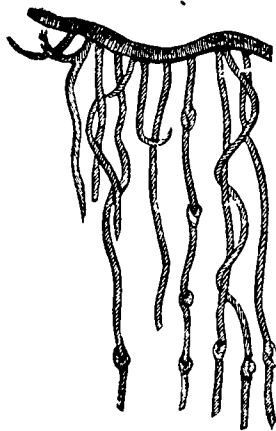
Тому, що деякі знаки рунового письма були дуже подібні до латинських і грецьких букв, думали, що руна витворила ся з латинського і грецького письма. Так одначе не є, бо в руновім писемі навіть порядок в азбуці є инший, як в грецькім або латинськім писемі.

Після переказів перні, що уживали рунового письма, були жреці (св'ященники). Вони уживали його до релігійних цілей, як чародійських знаків. Крім того висловлювали вони ним деякі людські поняття, предмети з оточення, а також звук. Рунів уживали також до означення якогось числа та різних пір дня. З сполуки знаків треба було пізнавати, про що вони говорять, — не дивно отже, що й тодішнє письмо було дуже трудне і розуміли його лиш такі учені люди, як жреці. Відразу читати рунове письмо не можна було. Треба було його якось відгадувати.

Часом, щоб не забути, що маємо щось зробити, вяжемо собі на хусточці **гуз**. Для когось иншого такий гуз не має ніякого значіння, але нам пригадує на обов'язок, або якусь обітницю, про яку

моглиби забути. З того г'уза при помочи памяти, відчитуємо, що маємо зробити.

У старинних лінців такий г'уз багато тисячів л'іт перед Хр. мав ще більше значінє. У них спосіб вязаня тих г'узів на лнку або шнурку не лише прига-

Письмо г'узове.

дував на щось, але був одним з средств, яким порозумівали ся ті, що носили собі такі шнурки з г'узами.

Один саме вязав ті г'узи в відповідний спосіб з якоюсь означеною думкою, а другий відгадував з тих г'узів его волю-бажання.

І хоч який то ще примітивний спосіб порозумівання, то все такі один з лінших. Було то отже г'узове письмо. Про хінське г'узове письмо маємо одначе тільки згадку у деяких дослідників хінської

старини. Подибуємо сліди такого письма й у деяких європейських краях.

Приміри г'узового письма найшли й в Америці, передовсім в державі Перу. Надібали там шнурки з г'узами і при помочи тамонних мешканців удало ся відгадати їх значінє.

Шнур такий виглядає так: на головний шнур грубій навіязує ся тонні шнурки поперечні, пов'язані в г'узи в різних місцях, в ріжнім віддаленю від головного шнура та від себе, дальше барва шнурів має повне з горні означене значінє. Як пр. означували стан війська — на першім шнурку поперечним уміщували стрільців, на другім ратників, на

третім тих, що воювали булавами і т. д. Осібні грубні гүзи означували провідників. В той і подібний спосіб висилали воєнний звіт з поля битви. Як на пшурках треба було означити число пр. жовнірів,

Рисунок в середині — се образове письмо вирізане на слоневім зубі. По обох боках письмо рунове.

то звичайний гүз мав значіне десятки, а скільки було десятків, тільки було й таких гүзів; гүз подвійно вязаний значив 100, потрійно 1000, і т. д. Червона барва пшюра значила золото, біла срібло, зелена збіже і т. п. В кожній знова оселі були навіть

урядники, що займалися навіязуванем ґузів, т. є писанем і відчитуванем присланих ґузів.

І хоч тепер в тих краях поширилася вже європейська освіта і письмо, то все таки звичай ви-
зання ґузів зберігся ще й досі по деяких околицях між пастухами. Пинї ще значать вони ґузами число своїх черед і важніші події з пастирського життя, а до того мають вже певний усталений порядок. І так пр. на першій шнурку значать число коров, на другім волів, на третім телят, далше овець і т. д. на інших знова шнурках значать число убитої звірини, на ще інших скількість зужитої солі і т. п. Інший знова шнурок є неначе касовою книгою доходів, де є докладно означена скількість молока, добуваного денно сира, вовни і т. д.

Ліпші, чим чертка або ґуз, є образки.

Як бачимо намальовану на дверех склену голуву цукру, пачку свічок і т. п. то знаємо, що в тім склені можна купити ті річі.

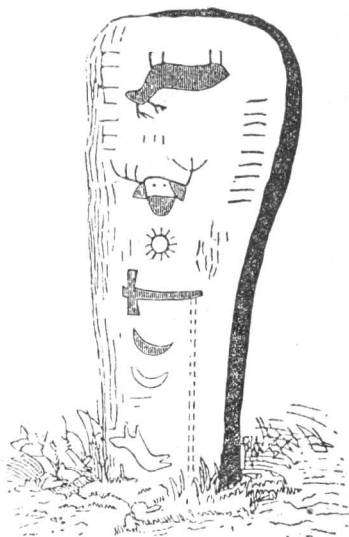
Був отже час в давній давнині, що в Єгипті, Хінах і Мексику уживали до порозуміння образців, які кождий міг якось начеркнути навіть по дуже короткій виправі. Із того образка можна було легше вже додумати ся, що саме хто хоче висловити, чим з яких інших знаків.

Єгипет вже від давна є „краєм чуда“, славний з урожайности, старинної освіти і величезних будівель. Томуто учені дослідники бажали дуже відчитати **єгипетське письмо**, що покриває стіни майже всіх величезних будівель та безчисленних пам'ятників а також багато книг, що зберегли ся до наших часів. Додумували ся саме, що в тих письмах є величезні скарби людської думки, людського знання.

Відчитанє одначе тих письм було дуже трудне. Єгипет переживав найріжкийші історичні події, мав багато всяких володарів, а під їх впливом унадало зовсім знанє старинного письма. Найновіший покоління не знають і не розуміють зовсім, що писали їх предки через багато віків. Письмо і різні пам'ят-

Часть старинної книжки
Єгиптян, писаної гі-рогліфа-
ми на папірусі.

Нагробник з письмом
обръзовим.

ники стали для них річю чужою, незрозумілою та повною якоїсь тайни.

Аж в XIX. ст. змогли люди усунути бодай трохи ту мраковину, що окружала письмо та всі старинности Єгиптян якоюсь такою незрозуміlostю. Початок до того дав похід Наполеона I. до Єгипту 1799. р. З ним разом пустили ся в дорогу й європейські учені, щоби провідати та описати ту краї-

ну. Тоді найшли одно й то саме письмо, написане трома мовами, а саме староегипетською — гієрогліфами, новоегипетською — гієратичною та грецькою азбукою. Знали ті учені добре мову грецьку і саме при її помочі удалося їм уложити єгипетську азбуку та розібрати бодай трохи староегипетську мову.

Початок єгипетського письма сягає найдавніших часів, бо стрічаємо його вже на єгипетських пірамідах, які збудовали кілька тисячів літ перед Хр. І є там письмо не лиш образкове, яке називали Греки гієрогліфами, але також й більш розвинене т. зв. гієратичне письмо. Будову пірамід, яку ще нині подивляють люди, мусліа багатьох віків попередити праця над розвитком культури, якої початки сягають далеко-далеко в темну для нас минулину. Давно тому перед збудованем пірамід мусліа витворити ся гієрогліфи і розвивати ся щораз більше, заки єгипетський народ став такий просвічений, що міг будувати такі будівлі, як піраміди та покривати їх цілі гієрогліфічним та гієратичним письмом. Розуміли ся на тім письмі початково лиш єгипетські жреці та уживали єго до написань на надгробках, на пам'ятниках та по стінах їхніх святищ.

Гієрогліфічні знаки значили попередусім предмети, потім поняття і звуки, а саме одні самозвуки, а другі співзвуки. Були й линуї знаки, що описували ще ближше даний предмет, пр. кільце довкола якогось імени значило королівське імя.

Були знаки й на числа, але ті витворили ся з гієрогліфів. Писали від правої руки до лівої, або від лівої до правої. З якоїж сторони треба зачинати

читати, вказували твари фігур, що були все звернені нею до читача.

Письмо, що служило до скорого писання, було саме письмо гієратичне, яке розвинуло ся без посередно з гієрогліфів. Були то звичайно значки подібні до образців, які мали представляти бажані предмети.

Коли в Єгипті розвинула ся торгівля і промисл, треба було писати багато листів, а до того гієратичне письмо ще було за невинідне, скорочено отже ще його, щоб можна було ще легше і скорше писати і в той спосіб розвинуло ся людове письмо народне. То письмо одначе обнимало лиш самозвуки, а дуже мало співзвуків.

Кожному відомий є вигляд **хінського письма**. Бачив єго з певностію на пачках від чаю, а у нас в Америці на карточках, що видають хінські пракарні.

Хінці не пишуть по поземних лініях, але рядками з гори на долину, а рядки читає ся від правої сторони до лівої.

Письмо те розвинуло ся з старого образкового письма, яке винайшли мабуть близько 3000 літ перед Христом. Деякі знаки є подібні до єгипетських гієрогліфів, або й такі самі, або мають подібне значінє. Тому то думають, що те письмо прийшло до Хін з инних країв.

В пернім письмі не було стільки багато знаків, як тепер, а ті знаки означали якісь предмети. Пізнійше для вписканя якихсь понять получено деякі знаки. Так приміром сонце з місяцем значили блеск, малюнок птаха, а побіч него ноти — спів, вода і вид ока — слезу, жінка з дитиною — любов і т. п. Деякі нак наслідком иншого положеня наби-

рали знова иншого значіння. І так чоловік звернений тварю до землі значив трупа.

Початкові образки були ще й прикрашувані. Пізнійше одначе богато скоротили і відкинули непотрібне. Один з хінських володарів казав навіть сам ученим скоротити письмо, а скорочене вирізьбити на таблицях марморових, щоби з них всі, кому треба було, научили ся того скороченого письма. І подібне повтаряло ся не раз.

Тому то Хінці мають ріжне письмо з ріжних часів. І так важнійші документи пишуть письмом давнійшим, більш прикрашеним, а до новітній і листів уживають новійшого, побіжнійшого письма.

На зміну виду письма впливали також матеріали, яких уживали до письма. Чоловік шукає все і всюди вигоди. Як писав долітцем на камені або на дереві — то вигіднійше було йому черкати лінійки прями, острокінчасті, а коли малював букви або писав пером, вигіднійше було для нього черкати ті знаки округлі. Тому то й вид хінського письма дуже змінив ся, як стали уживати до писання місто заостреної тростини, звичайного пера і чорнила та писати на папері.

Та все таки дуже ще нерозвинене хінське письмо, про що свідчать словарі хінські, у яких находимо більш 44½ тисячки знаків. Ті знаки ділять Хінці ще на відділи, з яких одні обнимають предмети, що підпадають під наші змісли, другі є для означення відорваних понять, як любов, слів і т. н., инні знова для означення числа і т. д.

Діти Хінців учать ся з букварів, в яких є знаки тільки для найголовнійших понять, але й тих є дуже богато. Про те вже говорить сам заголовок букваря „Книга тисячки слів”. Через те діти дуже

мучать ся, заки те все вивчать. І наука не обмежує ся лише на тих знаках, але учать читати і писати інші трудніші знаки. Буває таке, що часом дуже учений чоловік не знає всіх знаків і, коли читає якийсь твір, то від часу до часу мусить користуватися все словарем.

Дуже важним і пожиточним для людськості винаходом був винахід звукового письма. Початки того письма вже можна найти в рунах, гієрогліфах і інших письмах, але вони були ще дуже помішані зі знаками для предметів і понять.

Звукове письмо мали винайти Фенікійці. Вони й перші уложили азбуку т. є число букв потрібних до писання слів. Звукове письмо відоме їм було вже 1500 років перед Хр. Деякі одначе учені кажуть, що звукове письмо винайшли Єгиптяни, а Фенікійці лише переняли від них та поліпшили.

Винахід звукового письма приніс незвичайні користі чоловікові. Передусім дав змогу усім, хто лиш має охоту, навчитися читати і писати.

Перші знаки звукового письма витворилися безперечно з рисунків деяких предметів. Возьмім примір з жидівського. Б, Beth значить по гебрійськи дім. Буква латинська В мала з початку вид двоповерхового дому без даху, а такі доми будували давні Жиди. Як стали люди писати скорше і для полегкості заокруглювали букви, то й витворилася теперішня латинська буква В, а наша В.

Тепер видаєся нам такий винахід цілком звичайний, а преці минули тисячі літ, заки люди прийшли на ту думку. Від Фенікійців переняли той спосіб писання Жиди і витворили гебрійське письмо. По гебрійськи списав також Мойсей 10 заповідий

Божих на двох таблицях. Гебрайським письмом були написані також єврейські книги Старого Завіта.

З початку уживали люди лише співзвуків, а самозвуків треба було додумувати ся. Тому одна-че, що то робило великі труднощі, вставлявано межі самозвуки, або побіч них, різні знаки, як точки та чертки а в VI. в. по Хр. винайшли особні зна-

Δ (Greek Δ)

ו (Hebrew ו)

Ρ (Greek Ρ)

ל (Hebrew ל)

ܫ or ܫܢ (Hebrew ש)

Перший прямовісний стовпець — єгипетські гієрогліфи, другий — також єгипетське, але упрощене письмо; третій — фенікійське письмо, — останній — латинське, грецьке і єврейське письмо.

ки і для самозвуків. Побіч давного — гебрайського письма квадратного, якого уживають тепер до друку, розвинуло ся по винаході друкарської штуки особне письмо до щоденної кореспонденції. Те бачимо тепер у всіх народів. Побіч азбуки до друку мають азбуку до писання.

З Азії перейшло фенікійське письмо до Європи і прийняло ся наперед в Греції. Греки дещо змінили єго та надали красший вид. Від тепер звукове письмо поширює ся в Європі що-раз більше, а

передусім коли прийняли його Римляни. Римляни, приновлюючи грецьке письмо до своєї вимови, заокруглили його ще більше і в той спосіб утворила ся латинська азбука. За свого правління в цілій середущій Європі, північній Африці та західній Азії розповсюдили також своє письмо, якого тепер уживає більша частина Європи.

В другій половині IV. в. по Хр. винайшов єпископ Готів Ульфільс письмо готтійське. Він перший перевів біблію на свою рідну мову та списав той переклад новою азбукою. Як взір до своєї азбуки уживав Ульфільс грецької азбуки.

В Мезопотамії в Азії, над ріками Евфратом і Тигром були колись в давній давнині краї незвичайно урожайні та багаті, нині однак по більшій частині пусті. Меншали там могутчі народи Ассирійці та Вавилонці, а їх королі володіли в великих столицях, Нініві та Вавилоні. На схід від них мешкали Меді, які були у ярмі Персів. Там в Мезопотамії витворило ся нинішнє письмо, яке прийняли лише всі згадані народи.

То письмо мало властиво лише один писарський знак — клин. Величина клинів, їх число, напрям і положення згідом себе мало всіляке значіння. То письмо зі згляду на його вигляд назвали клиновим. Воно було вигідне до різьби написів долотами на стінах, а передовсім в Мезопотамії, де різьблено написи в мокрій глині на спосіб цегли, яку ошесля випалювали. До писання однак листів і якихсь інших писем письмо те не надавало ся, тому мусіло уступити перед багатим догіднішим до того письмом фенікійським.

В другій половині IX. віку по Хр. винайшов словянське письмо словянський апостол Кирило.

Називали то письмо глаголицею. Сьв. Кирило ширив християнство в словянських землях разом з своїм братом сьв. Методієм. Як лиші пізнав добре словянську мову, забажав перевести біблію на мову народа, який навернув до християнської віри. Грецька азбука одначе не вистарчала на відданє всіх звуків словянської мови, тому апостол сам уложив нову азбуку і разом з вірою ширив її між словянськими народами.

Кирило помер вже 869. р. в Римі, а Методій працював дальше для тої самої ідеї і 871. р. охрестив князя Боживою І.

По смерті Методія 885. р. не удержав ся словянський обряд межі західними Слов'янами. Наслідник Методія, Горазд, онустив моравську державу та пішов до Болгарії, вже передше навершенної на східний обряд. З Болгарії ширив ся той обряд і письмо дальше межі Слов'янами, що лишили ся при східній церкві. Церковні книги списали тоді новим письмом словянським, кирилицею, яке уложив болгарський єпископ Климентій.

Кирилицю прийняли майже всі народи словянські, які признали обряд грецький. Глаголиця задержала ся лише в деяких католицьких церквах в Істрії, Кроації і Далмації. Росіяни прийняли були кирилицю, але Петро Великий казав то письмо 1704. р. ще скоротити і приновити до латинського письма. Переробили тоді не лише друковану азбуку, але також й писане письмо, гражданку. І ту змінену азбуку, прийняло багато народів словянських між иншими по часті Українці, Сербі, Болгари і и. Румуни послуговували ся також до недавна тим письмом, аж в останніх часах прийняли латинську азбуку.

У західних Словян, як Чехів, Словаків і Поляків запровадила католицька церква при помочі клеру латинську азбуку. Латинської азбуки уживають ще Англійці, Французи, Італійці, Іспанці і почасти Німці. Німецького письма уживають ще Німці, Шведи і Данці. Греки пишуть своїм давнім письмом, Турки арабським, а Жиди по часті своїм старим гебрайським.

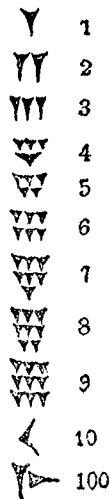
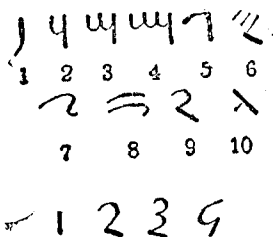
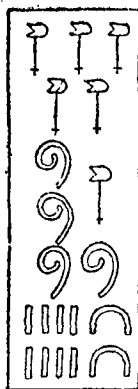
Взагалі на багатство письм впливає багатство мов на світі, яких є коло цілої тисячки. —

З розвитком письма витворилися з часом цифри, то є знаки на означення чисел. Єгиптяни значили цифри гієрогліфами, а потім відповідними знаками гієратичного та демотичного письма. Один приміром значив в гієрогліфах прут, п'ять — голуб і т. п. В клишовім письмі один клин значить — один, два клини — два і т. д., десять — два клини получені з собою під кутом отвореним на право. Хінці мали інші знаки на цифри в своїм стариннім письмі, інші кунецькі цифри, інші наукові. Старинні цифри є вже більше скорочені, писали їх рядами побіч себе і вставляли в них zero (0). Походять они мабуть з Індії. В наукових цифрах значила одна чертка без огляду на її положення один, дві-два і т. д. Zero — було то мале кільце і був вже уклад десятковий.

Жиди уживали до означування чисел — букв своєї азбуки; так само також робили Греки. В римських цифрах чертки побіч себе поставлені, або скісні або також перетинаючіся на хрест значили числа від 1-10. Велике латинське L значить 50, C—100, D—500, а M—1000. Через відповідне получення тих знаків одержуємо кожне довільне чи-

сло. Тих цифер ще й тепер подекуди уживають в Європі.

Цифри, яких тепер загально уживають, звуться арабськими. Походять вони з Індії, але прийняли їх і поширили Араби.

Єгипетські гієрогліфи.

Арабських цифр є лише десять і вони ви-старчають до означення якогонебудь числа. Впро-вадили їх в Європі ще в XI. в., але стали уживати їх загально в XII. в.

Найважнійшу прикмету мають арабські ци-фри в тім, що мають zero. Саме тоді можна вже бу-ло надати значіне цифрам після місця, на яким стояли, бо на місцях, де не було ніякої цифри вста-вляли zero. В той спосіб розвинув ся й десятковий рахунок.

Герберт Кауфман.

ФЛЯШКА ГОРІВКИ.

В якій спосіб говорив би любитель горівки до свого сина? Колиб він хотів висказати свої чувства, він мусів би піднести фляшку до гори і так говорити:

„Сину мій, ти знаєш, що я бідний чоловік і не можу нічого лишити тобі та твоїй матері.

„Ріжниця між мною а щасливими людьми, що лишили мене далеко позаду, є така: „Я ішов через ціле своє життя з отсею фляшкою в руці. Вони ні”

Людина приходить на світ приготована до своєї частки в світовому ділі, і то приготована добре або лихо, залежно від її духової та тілесної сили. З усіх її прикмет практично найважнішою є **рівновага**.

Горівка в сій фляшці нищить рівновагу ума та тіла.

Вона виховує хоровиту мрійність і самодовіренність на місце реального змагання.

Горівка представляє всі житеві питання та обовязки в фальшивім світлі. Завдяки їй видають ся єї речі неважними, які є найважнішими.

Горівка заглушує сумління, яке одно лиш може спонукать людей виконати свої обовязки по-мимо спокуси, і стало стреміти до успіхів без згляду на вичерпанє.

Стримуй ся від сеї фляшки і стримуй ся від сих, які хвляють її. Злочинцем є людина, що подає фляшку своєму товаришу, а ще гіршим злочинцем і шубравцем є **той, хто** подає її молодому чоловікові.

Се доказана річ, що в звичайнім порядку подій п'янство передавалося від батька на сина, і сотки тисяч родин знищилося цілковито горівкою.

На щастє се неправда, щоби син п'яниці оддічував вповні розвигний нахил до п'янства. Але п'яниця лишає своєму синові ослаблені перви й зменшену силу волі, в наслідок яких він стає п'яницею богато лекше, як став його батько перед ним.

Великою охороною для дитини п'яниці є безсумніву остоорога, яку вони видять кожного дня в своїм домі, та поважна рада люднини, що не горівку, для всіх молодих людий, коли у неї зісталося хоть трохи сумління.

Коли чоловік, що не, хотівби охоронити свої діти від тої самої небезпеки, він мігби зробити се богато лекше, як хто другий. Він зовсім не стратить їхнього поважання, коли розкаже їм про свої похибки, як що сї похибки він закрит перед ними. Хай він просто, без натяку на власну особу, скаже їм все те, що він знає про горівку, її впливи на щасливість, успіх, самоповагу та фізичну вигоду чоловіка.

Горівка обдаровує чоловіка богато річами: Ось кілька з сих дарунків:

Брак приятелів, брак волі, брак самоповаги, брак сили нервів, брак усього крім паганої жадоби, яка кінчить ся тільки затуманенем а потім зачи-

наєть ся знова збільшеним терпінем, коли верне сьвідомість.

Батьки й матері, поблагословлені самоповагою та добрими дітьми, повинні вихіснювати образ щучого чоловіка, як корисну моральну лекцію для хлопців і дівчат від 7-го до 20-го року житя.

На дітях можна викликати вражіне при допомч їхніх образів уяви. Розумний батько та мати можуть викликати на всьо приймаючїм мозку дитини таке вражіне, що трівати-ме цілими роками.

Один з найбільших і найповажнійших людей в Америці сказав не дуже давно до своїх приятелїв:

„Я ніколи не пю, як ви знаєте. Але коли я бачу людину, що пiana лежить в рові, я знаю, що вона змагала ся сильнійше до самоконтролї, звела пляхотнійшу борбу о контролю над собою, як се було колїнебудь зі мною в моїм житю. Вона вкінці піддала ся і впала, але тільки з браку достаточної сили до побореня слабости, яка нею заволоділа”.

Учіть ваших дітей, що пиянство є страшною недугою, поганою болячкою. Учіть їх, що її можна обминути, що недугу стягаєть ся на себе в молодости через недбалість, що вона розширяєть ся завдяки тим, які заохочують других до питя. Скажіть їм, що залїшне горівки є не тільки питанєм моралї та слухняности для родичів, але й питанєм, що містить у собі умове та фізичне у-здоровленє, житєвий успіх, та поважанє від других.

Перекл. з англійського В. С—тун.

Мене ще маленьким узяли у двір; то поки був хлопятком, веселе було мені житє: пані годувала бубликами, а з паничем було цілісїнький день граємось: по клунях вибираємо горобців, у мяча бавимо ся; я тікаю, а панич улуча; де-коли так учистить, що аж підкочини; та і в коний було як станемо бігати, то здорово лушив мене по жижках пугою. Панич, спасибі йому, дуже любив і жалував!... Як же підросли, то панича відвезли у школу, а мене віддали у столярі. Був я і в ткача, та й там не довго насидівсь; така морока з тими нитками: до якої нї доторкнеш ся, так вона бісова волосїнь і ввірветь-ся! Тільки було й віддишеш трохи, як підеш конї почистити. Не знали вже, куди мене їхнуть, а копохи спасибі їм, і стали просити, щоб віддали мене на конюшню; так отто пан і питає:

— Данилку, чи маєш охоту конї чистити?

— Як, — кажу, — не мати! Кождий чоловік має охоту конї чистити!...

— Брепеш, — каже пан, — я перший не маю охоти конї чистити!,,

Може він шуткував, бо як на мене, то цілісінний би день чистив коні. Було, нікому не дам і одного коня вчистити, сам усіх вискребу; а конюхи, спасибі їм, ніколи за се на мене не сердились. Хотіли були, щоб я за хварейтора їздив, так раз, як повезли паню до церкви, кучер Дмитро і гукнув: „держи у праву руку”, а я якось повернув у ліву, та й перевернули бричку і дуже такі побили паню... Так з того часу тільки вже коні чистив, аж поки не вернув ся з школи панич і не довелось мені везти його у Київ. Раз прийшов він на копюшню та й каже:

— Чи не хочеш, Данилку, їхати у Київ?

— Чом не хотіти! — кажу.

А моя тітка Горшина ходила у Київ, то було як почне розказувати про ті церкви золотом вкриті, про печери, про Дніпро, що неначе море розлило ся, то здається і коні би покинув та помандрував у Київ. Пошили мені свитку, дали й нові чоботи і шапку, і звеліли налагодити візок і пару коний. Налагодив я візок, та й думаю собі: чи ще й втрапимо у той Київ? ба як живу на сьвітї, ніколи мені не доводилось виїздити із Савинець.

Як уже зібрались їхати, трохи були мене не zostавили. Прийшов до нана приказчик Свирид Хролович, та й каже:

— Чи не Данилку посилаєте з паничем?

— Данилку, — відказує пан, — а що?

— Та він, — каже, — де-небудь переверне панича, у нього й коні покрадуть; та що коні! — шапку з голови вкрадуть, і в буцеґарню запруть, та ще й випарюють; хіба-ж ви не знаєте, — каже, — що він на-віки дурний?...

Я слухаю та мовчу, а пан мене й питає;

— Чи справді ти такий дурний, як Свирид Хролович каже?

— Не знаю, — кажу, — тільки-ж і з того не будеш розумним, що у Свирида Хроловича дуже богацько того розуму.

— Бачиш каже пан, — не взяв його кат; нехай же побачить сьвіту, то він ще порозумнішає!

Ну, не бісового-ж тобі сина й син, діявольський приказчик!... Який йому чорт надав отсе казати!... Як-би мовчало чортове онудало, то пічогісінько-б і не було; бодай йому оттак напропорчили наглу смерть, як він мені, не в добрий час, напропорчив усе те лихо!...

Не відіхали ми від Савинець і п'яти верстов, як — Бог його зна, від чого — звернули коні з дороги, та ка-зна куди й завезли. Може паннич і спав, а я — так ні, хоч заприсягти: сижу собі та думаю, які то там у Києві церкви та печери; коли разом беркинь, так і бебехнулись у рівчак. Підняли візок, паннич розсердився, грима, щоб на дорогу виїздив; дивлюсь, аж нема й тої дороги: кругом степ та рівчак. Довгенько таки попоїздили, ще раз перевернулись, поки патрапили на шлях, і приїхали у превелике село. Тільки випріг я коні а паннич і гукнув:

— Піді лишень, Данилку, на базар та купи до чаю бубликів. Та гляди, не заблукай ся; ось бач, — каже, — у нашому трахтирю ворота під повіткою.

— Бачу, — кажу, та й пішов.

Ну, та й базар же у тому селі! Такий майдан — з наші Савиньці і весь вкритий народом; чого там не було: і скотини і старців, ще й кацап з богами розташував ся. Купив я вязку бубликів, причепив до пояса та й пішов у трахтир; коли зирк, — аж ведуть медведів. Люди кругом обступили, дивлять ся; і я

дивлюсь, та так задивився, що й забув, де наш трахтир. Став згадувати — мені й здалось, що моя вуличка пішла у праву руку; от я і потяг — йшов, йшов, та й з села вийшов. Вернув ся, пішов другою вуличкою, здається — от-от недалечко, та й знов на базарі опинивсь. Тим-то, думаю, богацько й люду того на сім базарі, що хто-б куди не йшов, то так його і виведе на майдан. Знов потяг, усе село обійшов, один будинок неначе зовеїм наш — і ворота такі-ж під повіткою, так біля воріт же стоїть віз, а біля наших того диявольського воза не було. Оттак водило трохи не до вечера: то вийду з села, то знов на базарі опинюсь, та вже з паничем стрів ся.

— Що ти тут робиш? — питає. — Я вже думав, що тебе чорти вхопили!

— Може-б, — кажу, — і вхопили, коли-б не прийшли виратувати! Анахемська — кажу, — ма-ра водила!

— Се тебе, — каже панич, — дурна твоя голова водила! Та ще якою проивою по містечку ходиш: де твоя шапка?

— Як, де? — кажу: — на голові!

— А подивись!

За шапку, — чорт-ма, тільки чуб і наланав... Що за біс, думаю!

А бубликів купив? — спитав панич.

— Купив, — кажу.

— Де-ж вони?

— Ось, — кажу.

Коли зірк, аж тільки один мотузок телінається біля пояса. Мабуть, як задивився на медведів, бісові циганчата (а там їх до чорта вешталось) і бубли-

ки обтрошили; і шапку зняли. Дойшли до нашого трактирю, дивлюсь, — аж се той самий будинок, де віз стоїть! І поставила-ж його нечиста мати, щоб чортяка поставила її до гори ногами!...

„Мабуть як задивив ся на медведів, бісові циганчата і бублики обтрошили і шапку зняли“.

Купив мені панич шапку, та не знаю вже, на яку голову її й пошито, — велика-превелика; тільки трюхне, то вона, бісова тварюка, так тобі й хуркне аж до самісінького рота; морока мені була з нею! Ну, так ото поки мене водило, і коні відпочили; запряг, і поїхали вже по стовбовому, шляху, рівчаками

пообкопуваному, щоб часом, як звернуть коні з дороги, не ка-зна де перекидять ся та шукать того пляху. Мабуть щось розумне вигадало!... Ще раз переночували, та й поїхали вже по кам'янім пляху. Як їм не обридло його й робить! понабивано каміня дрібно-дрібно, неначе горохом вислано.

Сонечко вже височенько стояло, як ми доїхали до слобідки, що на сім боці Дніпра, проти самого Кіїва. Мій Боже милий!... Не знаєш, на що й дивиться, чи на Дніпро чи на Кіїв!... По всій горі, та й гора не абн-яка, так і випирилося церквами; а дзвіниця аж до самісінького неба, не знаю вже, хто й збудував її таку високу.

Було се у саме половоддя, як Дніпро розлив ся верств на вісім завипириши. Коли таке й море, то велике!... (Люди кажуть, що море від того таке велике, що скотина не п'є з нього води.) Не дуже й гаялись зараз поставили візок з кіньми на пором і відчалили. Довгенько так тинули лотсмени пором побіля берега, та бачать, що в-подовж Дніпра ніяк не перепливають, от вони за весла, та й перехопились на той бік. Ну, та й гора-ж у тому Кіїві, на-сплу звезли сердешні коні, аж засанались... Вже як вибичувались на рівне, так тронки віддыхали і побігли підтющем. Тільки зїхали на місток, що йде під банту, а москаль і гука:

— Ей ти, хахол, їдь шагом!

Тягну за віжки, тиркаю, — нічого не вдію. Як наповав коні, і забув позагнуздувать; а москаль знай грима:

— Шагом, кажу тобі!

— Тирукніть, — кажу, — господа служба, може вони вас послухають; бачите, не позагнуздують коні!

А москаль мене палицею, палицею!

— Пуздай, — каже, — безмозкий хахол, пуздай!

Гемонська шапка насунулась на очі, пічогісїнько не бачу, а москаль так і трощить палицею!... Та вже паннич, спасибі йому, оборонив. Тільки вихопилсь з-під башти, а їй підняв шапку... Батечки!... як глянув, аж затрусив ся: так мені їй блиснула у вічі печерська лавра, вся в золоті аж сяє; здавалось мені, неначе на небі її побачив. Тутечки недалечко від неї їй на квартирі стали.

На другий день, на Миколою, пішли ми з панничем у лавру. Ну, та їй до біса-ж там тих чортів! Куди ні глянь, скрізь по мурах намальовані; може і в самому неклї нема їх стільки!... Усе скалять ся до угодників, а ті їм дулі показують. Як задзвонили у всі дзвони (та їй здорово-ж гудуть, здасть ся їй ти з ними гуден), стали миряне находить, дивлюсь — ідуть нани з китицями, а плечі неначе соняшниками понакривані.

— Що се за люди? — питаю панничка.

— Се, — каже, — генерали.

— Що-ж воно таке — генерали?

— Пайстарні, — каже.

У-перше побачив тих генералів, бодай не довелось у-друге їх і побачить!... Досталось мені від них на горіхи, і теперички вони мені ще снять ся!... Довгенько таки ми простояли на бабїньцю; паннич усе поглядує на панночок, а мені так і кортить у церков; далі, як пройшло чимало таки народу, і ми увійшли. Батечки!... Як глянув я, що там дієть ся, то їй себе забув: і на канастансі съвяті, і крізь по стїнах съвяті, від низу до самісїнького верху... Не чувсь, як і до царських врат дійшов. Іду собі

та все шукаю, де ті печери. Коли тільки що наміривсь перехрестити ся, а мене хтось за руку хан! Озирнувшись — аж генерал, увесь у синьому і білі соняшники на плечах; дивлюсь — ще генерал, за другу руку хана, та й повели з церкви.

— Будьте ласкаві, — кажу, — виведіть лишень до мене і мого панича, бо я з ним разом прийшов.

— А хто твій панич? — спитали.

— Яків Олександрович, — кажу.

Оттак розмовляю з ними, та й вийшли на бабинень; коли разом як затошть мене по потилиці! Не знаю вже, як і голова моя вдержалась на плечах; озирнувшись, аж то третій генерал, теж у синьому; дав я від нього драла, відбіг з пів тонів та й став. Стою собі та й думаю: що б він таке сказав, як-би його спитать, за що мене вдарив?... Не знаю вже, що б він таке вигадав!... Як скінчилась служба, почали миряне виходити із церкви, кого не спитаю:

— Чи не бачили мого панича?

Усі мовчать, неначе у них порен рот води; витріщить ся тільки на тебе, та й іде дальш, буцім не його й питають. Чи вони дурні, чи їм позаклададо?... Коли чую, хтось гука: „Данилку, Данилку!” Озирнувшись, аж панич.

— Чом тебе, — пита, — не було в церкві?

— Е, чом; синій генерал, — кажу, — такого дав мені потилинника, що й досі слухаю чмелів!

— Ти-б, — каже, — ще у віттар заліз!

— Та я, — кажу, — шукав печер...

— Печери не в церкві, — каже, — а під землею; завтра туди підемо; тільки гляди, не відста-

вай, а то як заблудниш ся, то вже звідтам й не вийдеш.

— Се, — кажу, — й тітка Горинна мені казала.

Так отто на другий день і пішли ми у ті печери: обійшли по-за муром, де чорти намальовані, та й стали сходити по східцях. Народу сила, ледве продереш ся, так я держусь за паннча, як сліпий за поводатаря. Уходимо у церков, аж дивлюсь — стоїть біля дверей синій генерал; от, думаю, вдарить або прожене, — та щоб його якнебудь умилює, вклонив ся йому, та й кажу:

— Бувайте здорові, господа служба, з поне-ділком!

Та з ляку й випустив паннчеву полу; туди, сюди, хіп-хіп, і вхопивсь за чужу, — думав що паничева; тільки смикнув, а той мене за руку.

— Калавур, — репетує, — злодія піймав!

— Та се я, — кажу, — Данилко з Савинець...

— Брешеш, — каже, — ти хотів хустку з кишені витягти!...

— Тю на твого батька! — кажу: — я й не знав, що в тебе й хустка є в кишені!

— А тут де не взявсь синій генерал, — їм, бач, до всього є діло, — хап мене за комір, та й вивів на двір, де москаль стоїть з палицею.

— Озьми, — каже, — та одведи його у часть.

Узяв мене москаль за рукав та й повів. Я йому кажу, щоб він мене пустив до паннча, а москаль мене штовха, та й вивів за окопи.

— Пустіть, — кажу, — я не хочу з вами гулять...

Не пускає диявольський син, ще й ляпаса дав. Що тут на світі робить?... Утік не втік, думаю, а

побігти можна, а я дуже прудкий; — рванувесь та на-втікача, біжу, а тут рівчак; я илиг, а гемонська шапка аж до самісінького рота так мені й наскочила, неначе арканом мене накинulo; поки стяг — і москаль нагнав; за чуб, та так і в буцеґарню привів.

„А гемонська шапка аж до самісінького рота так мені й наскочила“...

— Озьміть, — каже, — рештанта, та пильнуйте, бо він втікачка.

Увели мене в буцеґарню; дивлюсь — три москалі в дурня грають, і народу чимало таки зібралось; деякі в хаті сидять, а другі із-за риштowania

хнжо дивлять ся, неначе вовки із-за тенет. Сижу й я; вже-б і обідати пора, їсти хочеть-ся, аж пшкура на тобі тріщить, так не выпускають і нічогісінько мені не кажуть. Та й досадно-ж стало, матери їх біс! Здаєть-ся, оттак би узяв та й перевернув діявольську буцеґарню!

— А що, — спитав, — чи довго мені тутечки сидіти?

— поки не випустять, — відказують москалі.

— А коли-ж випустять? — питаю.

— Тоді, як випустять, — кажуть, а самі рогочуть ся.

Бач, проди, ще й кешкують!

— Посрівайте, — кажу, — я на вас паничеви пожалуюсь!

А воїни рогочуть ся, аж за животн хапають ся. Досадно мені стало.

— Не сьмійте ся, — кажу: — як розсердите мене, то я вам і вікна повпнбываю!

— Попробуй, — кажуть, — то ми тебе звяжемо і під нарн кинемо!

Ще справді, думаю собі, звяжуть: я один, а їх до-чорта. Нічого робить, терпи Данило. Однак знайшов ся добрий чоловік, відвів мене в куток та й каже:

— Мовчи, чоловіче; тутечки сплюю нічого не вдієш, а підожди старшого.

Став мене розпитувать, відки я і за що посадили. Розказав йому усе, як діявольський приказчик, не в добрий час, напропорочив мені сидіти в буцеґарні: от — кажу — мене й посадили.

— Ну сількись, — каже, — я тебе навчу, що робить, щоб швидче випустили.

— Навчіть, будьте ласкаві, — кажу, — я за вас Богу помолюсь!

— Як прийде, — каже, — старший, та считає, чи тутечки двірник графа Кишкевича, то ти й обізвиєсь, от тебе зараз і випустять.

Дав мені, спасибі йому, й шматок хліба. На другий день, тільки що прокинулось, москаль і тика мені у руки мітлу.

— Вимети, — каже, — рештанську.

— Щоб тому руки повідсихали, — кажу, — хто й местн-ме вану буцеґарню! Нехай вона вам на радість завалить ся!

— Метн, кажуть тобі, — гукнув москаль, — у нас такий звичай, щоб рештанти мели.

— Наплювать мені, — кажу, — на ваші звичай!

А тут той чоловік, що мене навчав, і каже:

— Ке лишень мітлу, я вимету.

— Ну, тривай же, мугир, — каже москаль, віддаючи чоловікові мітлу, — хиба Господь не приведе, а вже-б ми тебе знатно прохворостили!...

— І батько ваш лисий — кажу, — не діжде сього!

Коли тут двері рип, — лізе якась товста та червона шика, а очі зелені як пляшка, так і блищать. Москалі повишинались, рештанти повстали, і я устав, — зараз догадав ся, що се мабуть старший.

— Тутечки, — считав, — двірник графа Кишкевича?

— Тутечки, — кажу.

— Ти? — каже, витріщившись на мене.

— Еге, — кажу.

— Ходи-ж сюди, — каже, — коли ти.

Перейшли через сїни і увійшли в другу хату. Дивлюсь, стоять чоловіка з шість москалів, по серединї на помостї прослане ряденце, а деркачів — різок — і на два вози не забереш.

— Ляговись, — каже менї старший, показуючи на ряденце.

— За віщо? — кажу.

— Не знаєш? — каже: — за те, що не слухаєш економа.

— Якого економа? перехрестїть ся! — кажу: — у нас у Савиньцях і не чули про того економа; тільки й є оттой діявольський приказчик, що запропорив мене у вашу чортівську буцеґарню.

— Е, так ти ще, — каже, — супротивлять ся і одбріхувать ся?...

— Та він, ване благородїє, — каже той москаль, що неволив мене мести, — хотїв ще втїкати!...

— І вікна наміряв ся повибивать! — каже другий.

Далї всі заговорили:

— Грубіянистував, не слухав!

— Ляговись, ляговись, — гримнув старший: — от я тебе, сакій, такій!

— І батько твій лисий, — кажу, — не діжде сього, щоб я лїг!...

Як затупотїть же та закричить:

— Берїть його, кладїть!

Схопили мене, беркиць так як жабу на ряденце, і розилатали... Я кричу: „хто в Бога вірує, ратуйте!“ а вони з обох боків шмагають. Вже я й просив ся й молив ся, так тільки й чуєш: „перемінїть деркачі,“ та „дужче бийте!“ Як його на сьвітї дужче й бить!... хоч сто чортів приведи, та й

ті-б дужче не били. Нївечили мене, нївечили бісові жирюди, поки не вишерло з мене духу!... Як вже вдовольнилися, вивели мене з буцегарні та й пхнули. Пішов я, ледви дйбаю, а тут ще анахемська мара водить почала. Не знаю, як би я й на квартиру втрапив, коли-б не побачив наших коний, як вели наповать; так отто вже з ними й я прийшов. Тільки вгледїв мене панич, ну мене лаять.

—Та не гримайте, — кажу, — хоч ви; ось подивіть ся лишень, що менї було!

Росказав йому, та як показав, так він аж злякав ся.

— Я, — каже, — сього їм не подарую; як вони осьмілились мого чоловіка бити!

За шанку та в буцегарню.

— Гледіть, — кажу: — як стануть вас намовлять, щоб казали, що ви двірник графа Кишкевича, то крий Боже, не кажіть, а то й вам ще буде те-ж саме, що й мені.

Не забарився панпч, приїхав та й каже:

— Чом ти не сказав що ти мій чоловік, а вигадав якогось двірника?

— Е, чом! — кажу: — теперички й я вже знаю, чом!

— Там тебе, — каже, — дурня одурили!

— Може й одурили, — кажу: — так не богацько-ж треба мати розуму, щоб вибить чоловіка! Бог з ними!... Нічогосінько-б не було, — кажу, — як-би не диявольський приказчик!... Та й заплакав.

Панич їздив жаловать ся і до найстаршого, та вже хоч до чорта з рогами їдь, а не виколупаєш того, що тобі вешали... У вечері як вогнем мене всього запалило, зо всіх мурів, що бачив у лаврі, позлітались чорти, як ті сині генерали, особливо отта товсто-ника мацанура, так над душею з деркачем і стоїть, та знай гука: „ляговись, ляговись!” На четвертий день ледви опам'ятував ся, вже думали, що вму. Так отто, кажу, як одужав троніки, і прийшов до панпча:

— Тікаймо звідси, — кажу: — а то як тутечки поживемо ще який час, то не доведеть-ся нам і Савинці побачить; вони, ті сині генерали, нас з сьвіту зженуть!

Мабуть і панпч злякавсь, бо того-ж дня й поїхали; та на превелику смуту вибралась із Київа: ніяк не дошитаєш ся, де та дорога у Савинці; та вже панпч став розшитувать, куди виїхати на перевіз, так сказали. Ну, та й легенько-ж зітхнув, як перехонились на той бік Дніпра; аж тричі перехрестив ся.

Однак, я думав, що як втікали з Київа, то вже і лихо обминули, аж бачу — ні. Така спіткала нас біда, від якої нехай Бог оборонить усякого чолові-

ка: коні покрали, от-що! Та ще як і покрали, сьміх та й тільки! Привів я до колодязя наповати коні, дивлюсь: нема цебра, нічим в корито натягати води; а циган стоїть біля колодязя та і каже:

— Це лишень мені коні, подержу, поки ти збігаєш за відром.

Я йому, як доброму чоловікові, і віддав коні, а сам мерщій за відром, швиденько й повернувся, дивлюсь — нема ні цигана, ні коний! Метнув ся сюди, туди, шукаю анахемського харциза, розшитую людей, — нема. Ніхто й не бачив, пеначе чорти його вхопили!... Я скорійш до панича:

— Біда, — кажу: — коні покрали!

— Оттакі ще! — каже панич, ударившись руками об пол. — Ну, що-ж ми теперечки будемо робити?

— А що, — кажу, — робити! Посидьте тутечки, а я біжу у Савинці за кіньми.

— Дурний! — каже: — до Савинців більш як сто верстов; поки доведеш коні то знов у тебе їх покрадуть. Я, — каже, — підводу найму.

Так отто на тій підводі і до дому приїхали. Як побачив я наші Савинці, та аж заплакав з радощів. Та вже-ж і сердив ся на мене пан, — не так за те, що мене випарили в буцегарні, як за те, що коні покрали.

— Як би — кажу, — їх не вкрали, коли Свирид Хролович не в добрий час напирочив? Усеї-ж, — кажу, — їздять у Київ, і тітка Горпина ходила, а нікому-ж ніякої кривди не було, а мене і били, і коні покрали, шапку з голови вкрали!... Ну, самі подумайте, — кажу, — як таки з живого чоловіка шапку вкрати?

Так чого вже панови ні казав, як ні завіряв, не йме віри та й не йме. Та дарма, що вони пани, а багато де-чого й за нашого брата не знають; ну, як таки й сього не знать, що де-коли чоловік напрозорчить тобі, та як не в добрий час, то вже що ні роби, як ні стережись, а так саме стане ся, як воно тобі набрехано!... І чом би йому, диявольському приказчику, не сказать, щоб чорти похапали оттих котолупів, і щоб спалилась з деркачами, отта чортівська буцегарня! Не один би добрий чоловік сказав йому за се велике спаснбі!

Олекса Стороженко.

Дні нашої слави і неволі.

5-го серпня 1657 р.

помер гетьман Богдан Хмельницький. По його смерті оспротіла Україна і вся старшина козацька, козак и народ гірко плакали за своїм оборонцем і любим гетьманом. Поховано Гетьмана на його хуторі Суботіві в невеликій церкві св. Іллі. Та лихі вороги не дали і костям гетьмана спочити в глибокій могилі. Року 1664 Поляки під проводом Чарнецького захопили Суботів і викинули з домовини кости Богдана, розкидаючи їх по поли.

5-го серпня 1911 р.

померла укр. письменниця Олександра Кулішева, жінка Пантелеймона Куліша, лишивши по смерті кільканайцять оповідань, написаних гарною українською мовою. Писала вона під прибралим іменем себ то псевдонімом — Анна Барвінок.

6-го серпня 1687 р.

вибрано гетьманом України Івана Мазепу.

7-го серпня 1648 р.

відбула ся боротьба Кривоноса з Поляками під Константиновом, де багато полягло Поляків і ватага Кривоноса забрала великі скарби з польського табору.

8-го серпня 1834 р.

родив ся укр. поет Юрій Федькович.

10-го серпня 1680 р.

помер кошовий війська запорожського Іван Сірко. Се була сьвітла особа серед визначної старшини козацької. Походив з Харківщини, був чоловік навіть неписьменний, але добрий і розумний. Мав великий досвід військовий. Запорожці його дуже поважали і хотіли р. 1672 обрати за гетьмана після Многогрішного, — та московський уряд не хотів Сірка за гетьмана і відіслав його у Москву, а потім і у Сибір. Перед війною з Турками цар Олексій повернув Сірка з Сибіру і р. 1673 він уже руйнував з Запорожцями турецькі міста. 1674 р. турецький султан через те, що Запорожці йому багато шкоди робили — звелів зруйнувати Січ. Та йому не пощастило ся і козаки відбили напад. Сірко з козаками 1675 р. зруйнував Крим. Тогож року Петро Дорошенко рішив зречт ся гетьманства, але хотів зложити булаву тільки перед Сірком. Помер Сірко на пасіці коло Січи. Його могила стоїть і тепер у Катеринославщині, у селі Капулівці, над річкою Чортомлянком.

11-го серпня 1907 р.

померла укр. письменниця Марія Марковичка, що писала під прізвисьмом Марко-Вовчок.

11-го серпня 1792 р.

Переселенє Запорожців над річку Кубань. Після зруйнування Січи, багато січовиків пішло над береги Чорного моря і там завели Чорноморську Січ. Вони багато допомагали Нечосови (Потемкінові) воювати Турків і за те Нечос клопотав ся перед Катериною, щоби завойовані від Турків землі дати козакам. Та Нечос умер і козаки лишили ся

без нічого. Тоді вислали вони до Петербурга депутатів на чолі з Антоном Головатим, щоб вони поклопоталися за землею. Повернувшись з Петербургу депутати привезли з собою грамоту на даровані землі над рікою Кубань. Гірко було покидати козакам насліджені землі, та забрали ся таки над річку Кубань. Там заложили повний кіш і назвали його Катеринодаром.

13-го серпня 1723 р.

гетьман Павло Полуботок із старшиною прибув до Петербургу з просьбою до царя Петра І. Цар Петро розлютившись на Запорожців за часті домагання вільних стародавніх прав Україні, звелів арештувати і осадити в Петропавловську кріпость всіх тих Українців, що були в той час у Петербурзі. В тій кріпості і вмер гетьман Павло Полуботок.

13-го серпня 1873 р.

номер укр. поет Антін Могильницький.

14-го серпня 988 р.

князь Володимир хрестив в Дніпрі всіх своїх підданих і з того часу наші прадіди стали християнами. На тім місці в Києві, де був виконаний обряд хрещення Руси — стоїть пам'ятник на березі Дніпра.

15-го серпня 1856 р.

народив ся великий укр. поет і учений Іван Франко в селі Нагуєвичах, дрогобицького повіту в Галичині. Закінчивши школи народні і гімназіяльні з відзначенем пішов на університет у Львові. Р. 1877. Франка арештовано і тим перервано його науку. До засуду посидівши 8 місяців, ще мусів

6 місяців сидіти по постанові суду. Як вийшов з тюрми його не прийняли вже назад до університету. Були се дуже тяжкі часи в житю. І. Франка, коли всі його цурали ся і навіть в хату не пускали, не подавали руки і т. д. Потім ще два рази його аренитовано і ще більше синали ся на нього скарги не тільки від уряду австрійського, але і від своїх таки земляків-Русинів. І. Франко їм найбільше вдячний за ті несправедливі відносини до нього.

Писати почав ще в школі. Своїми поезіями звернув загальну увагу, бо в них виявила ся сильна, чиста і відважна душа поета. Богато написав і оповідань та наукових праць. Року 1898 відсвятковано 25-літний ювілей його письменської діяльності, а минувого року вся Україна святкувала ювілей 40 літньої діяльності сего найбільшого сина України в наші часи. Під впливом його творів галицька Україна відродилась і почала свідоме національне життя.

15—16-го серпня 1649 р.

Побіда Б. Хмельницького під Зборовом. Військо Хмельницького, перейшовши побідоносно майже всю Правобережну Україну, вступило нарешті на землю галицьку. Тут народ став помагати Хмельницькому і Галичани позаводили на козацький лад військо. Почалась облога Збаража. Потім Хмельницький лишив частину війська під Збаражем, а з рештою пішов на Зборов, де був польський король з своїм війском. Був туман і Поляки не бачили козаків і не так скоро ще їх сподівали ся, — а козаки рантом наскочили на польський табор і винищили в прах. Ледво король втік з остатками

війська на другий бік річки. Козакам дістали ся великі скарби і уложено зборівську угоду, та Богдан ще хотів далі воювати, бо народ був покривджений і вимагав війни.

16-го серпня 1657 р.

вибрано гетьманом Юрія Хмельницького.

17-го серпня 1772 р .

прилучено Галичину до Аверії.

18-го серпня 1836 р.

народив ся укр. письменник Олександр Кониський.

18-го серпня 1704 р.

козаки побили Поляків під Сєнявою. Великий неспокій був тоді на Україні. Лівобереже було під московською рукою і Мазєна ладив ся зробити союз із Шведами, а на Правобережю козацькі загони воювали з Поляками під проводом Семена Палія. Одна така битва відбула ся під Сєнявою, де козаки побили Поляків.

19-го серпня 1638 р.

Гуня скаштулював над Старицею. Почалось було повстанє під проводом гетьмана Остряниці. Та Остряниця був чоловік мало свідомий в військових справах і програвав битви. Після одного поражєня він втік. На його місце за гетьмана обрано було Гуню і сей був чоловік дуже здібний, та воювати з Поляками вже не міг, бо мало було сил військових і головно велика недостача пороху та харчів. Після довгої боротьби він здав ся Полякам над річкою Старицею, де вона впадає до Дніпра. І хоч козаки піддали ся та сам Гуня утік на Запорозже.

19-го серпня 1245 р.

князь Данило побідив князя Ростислава під Ярославом. Князь Данило панував над цілою Волинню, та він хотів ще пригорнути під свою руку Галичину. І розпочав війну. Цілих 15 літ тягла ся війна і нарешті він побив під Ярославом свого найлютішого супротивника Ростислава і заволодів Галичиною. Хоч йому не давали княжити в Галичині і нераз виганяли звідти Угри і галицькі бояри, та він після побіди над Ростиславом нагнав на них страху і запанував над Галичиною.

20-го серпня 1843 р.

номер укр. письменник Григорій Квітка-Основяненко.

23-го серпня 1662 р.

Юрко Хмельницький побив Москалів під Криловом і зробили угоду з Поляками. Московське військо мало вийти за границі земель українських, а зброєю і принаси віддати Полякам.

27-го серпня 1589 р.

турки й татари облягли Львів. Козаки недавали спокоею туркам і татарам своїми наскоками і турецький султан заслав кілька скарг на козаків до короля польського Ст. Баторія, — то сей казав, що не може спинити козаків, бо то нарід вільний. Тоді турки і татари вирушили на Україну і наробили великого лиха. Людей різали, забирали в ясер, а села палили. Пльондруючи укр. землі вони прийшли і до Львова і обложили його міцною облогою.

30—31-го серпня 1648 р.

побіда Хмельницького під Пилявцями. Під час славного повстання, Хмельниччини — прийшло до битви з Поляками коло річки Пилявки на Волині. Там стояло величезне польське військо. Одної шляхти зібралося коло 60 тисяч, а з ними сила служби, усякого добра і війська. Наче не на війну, а на бенкет виїхали пани. Хмельницький довго вів з ними переговори, а потім, одержавши підмогу від хана, ударив на польський табор. Счинилося щось неможливе. Кождий командував по своєму, а сам пхався аби скорше втікти. Усе польське військо тікало без пам'яті і деякі опинилися на кільканийцять миль від бойовища. Козакам дісталася вся зброя, все багатство, що попривозила з собою шляхта. Весь табор з величезними припасами дістався козакам.

31-го серпня 1673 р.

Напад отамана Івана Сірка на Очаків. Року 1672 на Правобережну Україну насунула хмара турецького війська і польський уряд перелякався та благав помочи у московського царя, щоби допоміг воювати турків і випустив з неволі Сірка, як доброго вояку, котрий був в той час на Сибіру. Цар сам боявся турків і випустив Сірка. Сірко як появився у Січ, зараз почав воювати турків і руйнувати міста в Криму, а потім напав і на Очаків і завоював його.

ЗАХОДОМ
ТОВ. „ПРОСВІТА“ В АМЕРИЦІ

ВИХОДЯТЬ:

1. Місячні книжочки. — Кожного 15-го виходить одна книжочка. Передплата в Злучених Державах виносить річно \$1.00, а поза границями Зл. Держав річно \$1.50.

2. Газетна для дітей „Цьвітка“. — Рівнож виходить раз в місяць кожного 15-го. Передплата на ту газетку стоїть річно в Злучених Державах 75 ц., а за границею \$1.00.

Для членів „Просвіти“ виносить передплата на оба висші видавництва \$1.50 річно.

3. „СВІТОВІ ПЕРЛИНИ“.

Перша серія:

- Ч. 1. Л. Толстой. Де любов там і Бог.
Ціна 10 цнт.
Ч. 2. Джіовані Чіамполі. Сільська
вчителька Ціна 10 цнт.

Гроші належить слати або чеком, або через „Money Order“, виписані на:

„PROSVITA“

83 Grand Str., Jersey City, N. J.